Dr hab. Katarzyna Krzywicka, prof. nadzw. UMCS

Wydział Politologii

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

Lublin, 1 czerwca 2018 r.

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Magdaleny Lisińskiej

„ Ideologizacja polityki zagranicznej Argentyny w ramach Procesu Reorganizacji Narodowej 1976-1983"

napisanej pod kierunkiem dr hab. Artura Gruszczaka, prof. UJ

na Wydziale Studiów Międzynarodowych i Politycznych, w Instytucie Nauk Politycznych

i Stosunków Międzynarodowych Uniwersytetu Jagiellońskiego

Rozprawa doktorska powinna stanowić oryginalne rozwiązanie problemu naukowego oraz wykazywać ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w danej dyscyplinie naukowej, a także umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. Podjęty temat powinien być wartościowy i mieć nowatorski charakter. Przyjęta metoda badań ma wpływać na trafność zdefiniowania i rozwiązania problemów, będących przedmiotem pracy. Merytoryczna zawartość pracy powinna przyczyniać się do rozwoju wiedzy politologicznej.

Praca doktorska Pani mgr Magdaleny Lisińskiej spełnia wymienione kryteria, w oparciu o które dokonałam jej oceny, zwracając uwagę na wartość podjętego problemu badawczego, zastosowane metody badawcze, konstrukcję rozprawy, jej zawartość merytoryczną oraz wykorzystaną bazę źródłową.

Przedstawiona do recenzji praca została napisana w języku polskim, liczy 411 stron, zawiera spis treści, spis rysunków, spis tabel, spis wykresów, spis map, wykaz skrótowców, obszerny wstęp (ss. 25); sześć rozdziałów, wnioski końcowe (ss. 9), obszerny wykaz źródeł (ss. 49) oraz użyteczny aneks kartograficzny.

Problem badawczy i jego wartość

W Argentynie pamięć o czasach dyktatury wojskowej 1976-1983 i popełnionych zbrodniach przeciw ludzkości jest stale obecna w pamięci nie tylko Matek z Placu Majowego w Buenos Aires, ale także w argentyńskiej debacie publicznej. Represyjne wojskowe rządy

autorytarne były traumatycznym okresem w historii Argentyny, o czym przypominają toczące się sądowe procesy wojskowych odpowiedzialnych za łamanie praw człowieka.

Autorka recenzowanej rozprawy sformułowała i podjęła ważny oraz wartościowy w sensie naukowym temat podstaw ideowych polityki zagranicznej autorytarnych rządów wojskowych w Argentynie w latach 1976-1983, prowadzonej w ramach Procesu Reorganizacji Narodowej. Temat ten jest niedostatecznie przebadany na gruncie polskich politologicznych badań naukowych.

Zaproponowano oryginalne autorskie ujęcie problemu. Na użytek wywodu Autorka określa ideologię przyjętą przez argentyńskich wojskowych mianem „pragmatycznego nacjonalizmu". W pracy zweryfikowano z powodzeniem hipotezę, iż pragmatyczny nacjonalizm determinował procesy decyzyjne i mechanizmy kreowania polityki zagranicznej Argentyny w okresie Procesu Reorganizacji Narodowej. W tym kontekście zasadne okazało się podporządkowanie wywodu realizacji czterech szczegółowych celów badawczych. Po pierwsze, analizie i opisowi ideologii oraz ustroju Procesu Reorganizacji Narodowej i ich wpływu na politykę zagraniczną. Po drugie, analizie wpływu ideologii pragmatycznego nacjonalizmu na politykę Argentyny w tradycyjnych obszarach aktywności międzynarodowej: regionalnym, międzyamerykańskim (hemisferycznym) i globalnym. Po trzecie, identyfikacji przykładów aktywności międzynarodowej Argentyny, w których widoczne były elementy pragmatyczne. Po czwarte, określeniu wpływu ideologizacji polityki zagranicznej na pozycję Argentyny w systemie międzyamerykańskim i globalnym. Realizując wskazane cele podjęto weryfikację czterech prawidłowo sformułowanych pomocniczych hipotez badawczych. Po pierwsze, zakładającą, iż wymiar ustrojowy Procesu Reorganizacji Narodowej stanowił element łączący ideologię i praktykę działań państwa w obszarze polityki zagranicznej. Po drugie, iż w wyniku ideologizacji polityki zagranicznej doszło do zmian w praktyce działania państwa w systemie międzynarodowym, a w rezultacie do zmian w stosunkach Argentyny z partnerami w obszarze stosunków regionalnych, międzyamerykańskich (hemisferycznych) i globalnych. Po trzecie, przyjmującą, iż elementy pragmatyczne w argentyńskiej polityce zagranicznej uwidoczniły się szczególnie na płaszczyźnie stosunków bilateralnych, Po czwarte, iż w rezultacie ideologizacji polityki zagranicznej i idących za tym działań, w latach 1976-1983 pozycja Argentyny uległa osłabieniu zarówno w zdominowanym przez USA systemie międzyamerykańskim, jak i w systemie globalnym. W celu weryfikacji hipotez, sformułowane zostały cztery zasadne pytania badawcze. Pierwsze, odnoszące się do sposobu w jaki ideologia pragmatycznego

nacjonalizmu miała się przekładać na praktykę działań państwa w obszarze polityki zagranicznej. Drugie, na temat wpływu ideologizacji polityki zagranicznej na aktywność międzynarodową Argentyny w tradycyjnych obszarach stosunków międzynarodowych. Trzecie, na temat płaszczyzny argentyńskiej polityki zagranicznej, w której szczególnie widoczne były elementy pragmatyczne. Czwarte, na temat wpływu ideologizacji polityki zagranicznej państwa na pozycję Argentyny na półkuli zachodniej i w systemie stosunków globalnych. Należy się zgodzić z Autorką pracy, iż zaproponowane przez nią ujęcie jest nowym spojrzeniem na kwestie ideologii, doktryny politycznej i praktyki aktywności państwa w obszarze polityki zagranicznej. Warto dodać, iż podjęto badanie wpływu ideologii na politykę zagraniczną, uwzględniając czynniki występujące na poziomie państwowym, analizując obecność elementu ideologicznego w procesie decyzyjnym i koncentrując uwagę na działaniach oraz motywacjach podmiotów odpowiedzialnych za rządzenie państwem.

Podsumowując, stwierdzam, że Doktorantka klarownie i prawidłowo sformułowała problem badawczy i cele poznawcze rozprawy. Postawiła wartościowe pytania i hipotezy badawcze, które są podstawą przeprowadzonej w pracy starannie uporządkowanej analizy.

Zastosowane metody badawcze

Wykorzystane w pracy metody i techniki badawcze zostały scharakteryzowane w czwartym punkcie wstępu, zatytułowanym: *Podstawy teoretyczne i metodyka badań.* Uzgodnieniom pojęciowym, teoretycznym i metodologicznym Autorka poświęciła także pierwszy rozdział pracy zatytułowany: *Zagadnienia teoretyczne.* Doktorantka zadeklarowała we wstępie pracy wykorzystanie na użytek wywodu ujęcia, zasadzającego się na teorii strukturalno-funkcjonalnej autorstwa G. A. Almonda, G. B. Powella, co obszernie uzasadniła także w rozdziale pierwszym i skutecznie zastosowała w kolejnych rozdziałach pracy. Wybór tego podejścia umożliwił Autorce analizę polityki zagranicznej Argentyny w kategoriach procesu zachodzącego w ramach systemu i uwzględnienie zależności między ideologią, procesem decyzyjnym oraz praktyką polityczną. W pracy wykorzystano także metodę analizy decyzyjnej oraz metodę analizy historycznej. Wywód przeprowadzono w oparciu o ujęcie chronologiczno-problemowe. Na uwagę zasługuje wykorzystanie do analizy ideologii pragmatycznego nacjonalizmu, metody opracowanej przez Johna B. Thompsona, która zasadza się na analizie kontekstu społecznego i okoliczności w jakich ideologia powstawała i rozwijała się, badaniu form i analizie dyskursu, zawierającego ideologię oraz interpretacji. Autorka sięgnęła także po metody analityczne i diagnostyczne, pozwalające na krytyczny

przegląd aktów prawnych i dokumentów oraz dostępnej literatury przedmiotu. Wykorzystała techniki studiowania źródeł, wywiadu i analizy wypowiedzi. Walorem pracy jest wykorzystanie przez Doktorantkę techniki analizy danych statystycznych i zamieszczenie w pracy użytecznych tabel, wykresów i diagramów, które dobrze ilustrują prowadzony wywód. Na uwagę i pozytywną ocenę zasługuje fakt, iż Autorka pracy w ramach zagranicznych wyjazdów studyjnych przeprowadziła badania terenowe w Argentynie oraz kwerendy archiwalne i biblioteczne w Madrycie, Helsinkach, Londynie, Berlinie i Buenos Aires: Biblioteca Nacional de la República Argentina w Buenos Aires, Biblioteca de la Faculdad de Ciencias Sociales de la Universidad de Buenos Aires, Biblioteca Max von Buch de la Universidad San Andrés w Buenos Aires, Biblioteca Nacional de Aeronaútica w Buenos Aires, archiwum argentyńskiego Ministerstwa Spraw Zagranicznych w Buenos Aires oraz archiwum historii mówionej Instytutu Gina Germaniego w Buenos Aires. Należy podkreślić, iż Autorka jest także beneficjentką grantu „PRELUDIUM 10" Narodowego Centrum Nauki, z którego finansowała prowadzone badania.

Reasumując, Autorka dysertacji wykazała się bardzo dobrą znajomością politologicznych ujęć i metod badawczych, umiejętnością ich właściwego doboru i wykorzystania. Na pozytywną ocenę i podkreślenie zasługuje fakt, iż w oparciu o przyjęte metody badawcze, podjęła próbę wypracowania własnego podejścia, uwzględniając specyfikę tematu, cel podjętych badań oraz przyjęte hipotezy.

Konstrukcja rozprawy

Struktura rozprawy naukowej powinna przedstawiać wizję konceptualizacji i uporządkowania podejmowanego problemu badawczego. Zaproponowana przez Doktorantkę struktura rozprawy została przemyślana i spełnia w mojej ocenie te założenia. Konstrukcja rozprawy, którą tworzy wstęp, sześć rozdziałów, wnioski końcowe i wykaz źródeł jest logiczna i spójna. Wstęp został przygotowany bardzo starannie i zawiera wszystkie niezbędne elementy i uzgodnienia. Autorka zgodnie z przyjętym wiodącym podejściem badawczym dokonała podziału pracy na rozdziały. W każdym rozdziale jest wstęp, podział na podrozdziały oraz podsumowanie, które zawiera wnioski z przeprowadzonego wywodu. Rozdział pierwszy ma charakter wprowadzający i zawiera uzgodnienia teoretyczne i metodologiczne. Autorka omawia teorię strukturalnego funkcjonalizmu G. Almonda i B. Powella w kontekście strukturalnego traktowania funkcjonowania systemu politycznego. Następnie dokonała analizy kluczowego dla wywodu pojęcia „ideologii", odnosząc się do

genezy, ujęć definicyjnych, funkcji i klasyfikacji, wyjaśniając zasadnie różnicę między zakresem znaczeniowym pojęcia „ideologia" i „doktryna polityczna". Ostatnia część rozdziału została poświęcona teoretycznemu namysłowi nad pojęciem polityki zagranicznej oraz analizie schematu podejmowania decyzji w polityce zagranicznej. W drugim rozdziale Autorka podjęła analizę pragmatycznego nacjonalizmu, który w jej ocenie należy traktować jako założenie ideologiczne Procesu Reorganizacji Narodowej, realizowanego przez autorytarny rząd wojskowy w Argentynie. Uwagę skoncentrowała na analizie wewnętrznych i zewnętrznych czynników, kształtujących ideologię pragmatycznego nacjonalizmu. Do czynników o charakterze wewnętrznym zasadnie zaliczyła: argentyński model sił zbrojnych, argentyńską kulturę strategiczną, obchody stulecia niepodległości Argentyny, dziedzictwo peronizmu i rewolucyjnego marksizmu oraz „rewolucję" 1966-1973. Pominęła jednak ważny, z uwagi na istotę nacjonalizmu „opartego na konserwatywnych wartościach, moralności, stosowności i efektywności, religii katolickiej i doktrynie bezpieczeństwa narodowego" (s. 146), czynnik jakim był argentyński Kościół katolicki. Natomiast wśród czynników o charakterze zewnętrznym wyróżniła jedynie wpływy francuskie i wpływy amerykańskie, nie uwzględniając kontekstu regionalnego. Następnie omówiła istotę założeń ideologicznych nacjonalizmu argentyńskiego, odnosząc się do jego warstwy aksjologicznej, misji argentyńskich sił zbrojnych, organicznej koncepcji narodu, doktryny bezpieczeństwa narodowego, konfrontacji ideologicznej środowiska międzynarodowego, wizji przyszłości. Trzeci rozdział pracy zawiera analizę specyfiki rządów wojskowych w Argentynie w latach 1976-1983. Autorka, przywołując teorię elit V. Pareto i koncepcję elit władzy Ch. W. Millsa, analizuje siły zbrojne jako elitarną grupę społeczną i proces kształtowania się pozycji tej grupy jako elity władzy w państwie. Następnie omawia uwarunkowania wojskowego zamachu stanu w 1976 r., proces przejęcia władzy w państwie przez siły zbrojne oraz specyfikę zasad ustrojowych państwa i kształtowania polityki zagranicznej w ramach Procesu Reorganizacji Narodowej. W rozdziale czwartym podjęto analizę polityczno-dyplomatycznych uwarunkowań polityki zagranicznej Argentyny realizowanej w ramach Procesu Reorganizacji Narodowej, wyróżniając poziomy stosunków, które Autorka określa mianem „kręgów", a mianowicie: regionalny, międzyamerykański, nazywany rzez Autorkę „hemisferycznym" i globalny. Na poziomie regionalnym przedmiotem analizy jest spór z Brazylią o zasoby wodne rzeki Paraná i budowy hydroelektrowni Corpus-Itaipú. Na poziomie międzyamerykańskim analizowana jest międzynarodowa reakcja na łamanie praw człowieka przez reżim wojskowy i wizyta Międzyamerykańskiej Komisji Praw Człowieka w Argentynie, w 1979 r. Na poziomie globalnym analizie poddano argentyński program

atomowy i kwestię przystąpienia Argentyny do międzynarodowego reżimu bezpieczeństwa nuklearnego. W piątym rozdziale są analizowane militarne uwarunkowania polityki zagranicznej Procesu Reorganizacji Narodowej. Na wstępie Autorka analizuje potencjał militarny Argentyny rolę siły militarnej w argentyńskiej polityce zagranicznej w latach 1976-1983. Następnie przechodzi do analizy uwarunkowań militarnych polityki zagranicznej na poziomie regionalnym, koncentrując uwagę na sporze Argentyny z Chile o Kanał Beagle i morskie granice południowe. Na poziomie międzyregionalnym kwestią analizowaną w kontekście uwarunkowań militarnych polityki zagranicznej państwa jest zaangażowanie Argentyny w konflikty w Ameryce Środkowej. Na poziomie globalnym analiza dotyczy sporu Argentyny z Wielką Brytanią o archipelag Falklandów (Malwinów), którego eskalacja doprowadziła do wojny w 1982 r. W ostatnim rozdziale dysertacji są analizowane uwarunkowania ekonomiczne polityki zagranicznej Argentyny w latach 1976-1983 na poziomie stosunków regionalnych, międzyamerykańskich i globalnych. Podjęto także analizę założeń, realizacji i rezultatów planu gospodarczego ministra José Martíneza de Hoza w ramach Procesu Reorganizacji Międzynarodowej. W zakończeniu Autorka wykazała się umiejętnością precyzyjnego omówienia osiągniętych wyników badawczych, odnosząc się do sformułowanych pytań badawczych, weryfikując przyjęte hipotezy badawcze i formułując wnioski. Podsumowując, należy stwierdzić, iż konstrukcja pracy jest spójna i konsekwentna, co umożliwiło przeprowadzenie logicznego wywodu argumentacyjnego. Odpowiada założonym celom i przyjętemu przez Autorkę podejściu badawczemu.

Poziom merytoryczny rozprawy

W mojej ocenie dysertacja prezentuje wysoki poziom merytoryczny. Doktorantka wykazała umiejętności w zakresie określenia zadań badawczych i sformułowania hipotez, odpowiedniego doboru metod i ich zastosowania, opanowania i rozumienia warsztatu pojęciowego. Praca ma charakter nowatorski na gruncie polskich badań politologicznych, jako pierwsza próba analizy wymiaru ideologicznego polityki zagranicznej Argentyny w okresie dyktatury wojskowej w latach 1976-1983.

Mając na uwadze treść pracy sformułowałam kilka uwag:

1. Na uznanie zasługuje konstrukcja i treść wstępu, który zawiera wszystkie wymagane elementy, a także rozdziału pierwszego, który zawiera szczegółowe uzgodnienia teoretyczne, metodologiczne i pojęciowe. Doktorantka odwołała się do wypracowanych na gruncie politologii, socjologii i antropologii konstrukcji

teoretycznych i ważnej oraz niezbędnej w kontekście podjętej tematyki badawczej wiedzy oraz rozstrzygnięć.

2. W rozdziałach IV, V i VI na pozytywną ocenę zasługuje dobór analizy przypadków i zasadne lokowanie analizowanych wymiarów (aspektów) polityki zagranicznej na poziomach regionalnym, międzyamerykańskim i globalnym. Autorka stosuje w tym kontekście „autorską" siatkę pojęciową, a mianowicie zamiast pojęcia „poziomy", pojęcie „kręgi". Podobnie używa określenia „krąg hemisferyczny" polityki zagranicznej, zamiast poziom międzyamerykański polityki zagranicznej. W tytułach rozdziałów IV, V, VI pojęcie „aspekty" polityczno-dyplomatyczne, militarne, ekonomiczne polityki zagranicznej, można zastąpić pojęciem „uwarunkowania". Natomiast określenie „relacje", np.: „na płaszczyźnie relacji polityczno-dyplomatycznych" (s. 176), „zasad relacji z owym państwem" (s. 177), należy zastąpić pojęciem „stosunki".
3. Zamiast: sformułowania zewnątrzkrajowe środowisko systemowe, proponuję używać w wywodzie określenia „zewnątrzpaństwowe". W zdaniu: „Mając na uwadze przedstawione powyżej uwarunkowania, zarówno te o charakterze wewnątrzkrajowym, jak i zewnątrzkrajowym, ..." (s. 229) powinno być, mając na uwadze zawartość wywodu prowadzonego w pracy: „wewnątrzpaństwowym, jak i zewnątrzpaństwowym".
4. Czy Autorka świadomie, a jeżeli tak to z jakich względów, wyłączyła religię i argentyński Kościół katolicki z analizy prowadzonej w pracy, w rozdziale drugim, punkt 1. Czynniki kształtujące ideologię pragmatycznego nacjonalizmu, zarówno w wymiarze wewnętrznym: Konferencja Episkopatu Argentyny, jako czynnik religijny, tożsamościowy, jak i zewnętrznym: Stolica Apostolska, jako czynnik religijny, ale także polityczny? „Ideologia wojskowych łączyła więc w sobie nacjonalizm i elementy pragmatyzmu, dostosowując pragmatyczne dążenie do skuteczności do postulatów autonomii, jedności i tożsamości narodowej". (s. 85-86) Nawiązując do zacytowanego z pracy zdania, czy można mówić o ideologii narodowego katolicyzmu w okresie Procesu Reorganizacji Narodowej? Pytanie jest także powodowane prowadzoną w ostatnich latach polityką odtajniania niejawnych dokumentów z okresu rządów wojskowych w latach 1976-1983. W październiku 2016 r, również Konferencja Episkopatu Argentyny i Stolica Apostolska upubliczniły archiwa z tego okresu. Ponadto temat roli i stosunków Kościoła katolickiego z rządem w okresie dyktatury wojskowej budził i nadal budzi zainteresowanie w Argentynie i doczekał się

wielu opracowań naukowych i publicystycznych, z którymi Autorka pracy z pewnością się zetknęła.

5. Dużą wartość merytoryczną mają przygotowane przez Autorkę rysunki umieszczone w kolejnych rozdziałach. Na uwagę zasługują autorskie opracowania graficzne zastosowanej w pracy metody analizy systemowej i decyzyjnej, np.: Rysunek 4.1. Problem budowy hydroelektrowni Itaipú przez Brazylię i Paragwaj. Mechanizm wejścia – wyjścia; Rysunek 4.3. Problem wizyty Międzyamerykańskiej Komisji Praw Człowieka w Argentynie. Mechanizm wejścia – wyjścia; Rysunek 4.4. Problemy przyjęcia zabezpieczeń IAEA oraz problem ratyfikacji traktatu z Tlatelolco. Mechanizm wejścia – wyjścia; Rysunek 5.1. Spór z Chile o tereny położone na południe od Ziemi Ognistej. Problem reakcji na decyzję arbitrażową. Mechanizm wejścia – wyjścia; Rysunek 5.2. Spór z Chile o tereny położone na południe od Ziemi Ognistej. Problem mediacji ze strony Stolicy Apostolskiej. Mechanizm wejścia – wyjścia; Rysunek 5.3. Argentyńskie zaangażowanie militarne w Nikaragui w okresie rządów Anastasia Somozy Debaylego. Mechanizm wejścia – wyjścia; Rysunek 5.4. Argentyńskie zaangażowanie militarne po zwycięstwie rewolucji sandinistowskiej w Nikaragui. Mechanizm wejścia – wyjścia; Rysunek 5.5. Spór z Wielką Brytanią o Falklandy. Problem reakcji na fiasko negocjacji. Mechanizm wejścia – wyjścia.
6. Dużą wartość merytoryczną stanowi także zakończenie rozprawy, które zawiera uporządkowaną syntezę osiągniętych wyników badawczych, zrelacjonowanych wcześniej w podsumowaniach poszczególnych części dysertacji Z satysfakcją stwierdzam, że Doktorantka rozstrzygnęła kwestie, które były przedmiotem nurtujących ją pytań i hipotez badawczych, sformułowanych we wstępie.
7. Należy podkreślić, iż praca została bardzo starannie przygotowana pod względem językowym. Okazjonalnie jedynie pojawiają się drobne błędy.
8. W przedstawionej do recenzji pracy, jej Autorkę interesowały uwarunkowania i działania polityczne w ramach procesów historycznych, które wpłynęły na ukształtowanie ideologicznych podstaw koncepcji i strategii polityki zagranicznej wojskowego rządu autorytarnego w Argentynie w latach 1976-1983. Doktorantka satysfakcjonująco wywiązała się z zadania przeprowadzając analizę znaczenia i wpływu czynników wewnętrznych i zewnętrznych na ideologizację polityki zagranicznej w ramach Procesu Reorganizacji Narodowej.

Wykorzystana baza źródłowa

Doktorantka wykorzystała bardzo obszerną i zróżnicowaną bazę źródłową z zakresu nauk społecznych i humanistycznych. Podstawę bazy źródłowej stanowi literatura obcojęzyczna. Dokumenty, sprawozdania i raporty, akty prawne, dane statystyczne, wydawnictwa zwarte i ciągłe w języku hiszpańskim i angielskim. Na uwagę zasługuje, iż w pracy zostały wykorzystane, udostępnione w 2014 r. przez argentyńskie Ministerstwo Obrony Narodowej, a odnalezione rok wcześniej w siedzibie argentyńskich sił powietrznych, tajne akta z okresu dyktatury: protokoły z posiedzeń najwyższych organów państwowych, projekty aktów prawnych, raporty i opinie przygotowywane na zlecenie rządu wojskowego. Na użytek wywodu analizie zostały poddane dokumenty trzech kolejnych administracji amerykańskich: Geralda Forda, Jamesa Cartera i Ronalda Reagana, dotyczące kontaktów polityków i dyplomatów z argentyńskim rządem wojskowym. Autorka wykorzystała także inne źródła pierwotne, m.in. wywiady i przemówienia, wspomnienia z okresu trwania dyktatury wojskowej, przekazane w formie pisemnej i ustnej przez wojskowych, polityków cywilnych, przedstawicieli społeczeństwa obywatelskiego, ofiary represji reżimu. Ważnym źródłem były również nagrania, znajdujące się w Archiwum Historii Mówionej Instytutu Gina Germaniego przy Wydziale Nauk Społecznych Uniwersytetu Buenos Aires, które zostały odsłuchane przez autorkę rozprawy w lipcu 2016 r. i sierpniu 2017 r. Na uznanie zasługuje rzetelne wykorzystanie polskojęzycznej bazy źródłowej. Na zakończenie drobna uwaga, otóż w przypisie oraz w wykazie źródeł odwołano się do pracy doktorskiej Pawła Treflera, *Siły zbrojne w życiu społeczno-politycznym Ameryki Łacińskiej (studium porównawcze Argentyny, Brazylii i Chile)*, obroniona 12.05.2009 r. na Wydziale Studiów Międzynarodowych i Politycznych Uniwersytetu Jagiellońskiego. Warto wziąć pod uwagę, iż praca ta została także wydana pod tytułem *Siły zbrojne i polityka w Argentynie, Brazylii i Chile. Historia i współczesność*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2014.

Reasumując, należy stwierdzić, iż Doktorantka wykazała się umiejętnością właściwego doboru i wykorzystania źródeł oraz dobrą ich znajomością, o czym świadczy nie tylko treść samego wywodu, ale także syntetyczne omówienie i analiza stanu badań oraz wartości naukowej wykorzystanych źródeł, której dokonała w rozdziale wstępnym.

Stwierdzam, że recenzowana praca doktorska jest wartościowym i nowatorskim rozwiązaniem, zaprezentowanego w niej problemu naukowego. Autorka dysertacji podjęła ważny poznawczo temat, wykazała się bardzo dobrą znajomością wiedzy teoretycznej oraz

umiejętnością prowadzenia pracy naukowej. Recenzowana rozprawa doktorska jest bardzo dobrze przygotowaną analizą politologiczną podjętego tematu.

Praca spełnia wymogi stawiane rozprawom doktorskim w ustawie o stopniach naukowych i tytułach. Z pełnym przekonaniem wnioskuję o dopuszczenie mgr Magdaleny Lisińskiej do dalszego przebiegu postępowania.

